

Danica Božić Bužančić

ANAGRAFSKI PODACI ZA PODRUČJE DISTRIKTA SPLITA IZ PRVE GODINE FRANCUSKE VLADAVINE U DALMACIJI

Mirom u Požunu 27. 12. 1806. god. dobio je Napoleon među ostalim zemljama Veneciju, a uz nju i Dalmaciju. Francuska vojska ušla je u Split krajem veljače 1806. god.¹⁾ Na čelo splitskog distrikta postavljen je za upravitelja »dirigente« Dominik Garagnin.²⁾ Da bi dobio potrebne podatke za provođenje odluka nove vlasti dao je izraditi dvije tabele s podacima za područje distrikta Splita. Distrikt je obuhvaćao: Grad s predgrađima, od Kaštelâ Sućurac, Gomilicu i Kambelovac, zatim otok Šoltu: Gornje, Srednje i Donje Selo i Maslinicu, pa Solin i Vranjic, Mravince, Kućine, Kamen, Stobreč, Žrnovnicu, Klis (»Borgo di Clissa«), Konjsko, Dugopolje, Prugovo, Kotlenice i Broćanac. Slatina na Čiovu u prvoj tabeli iz ove godine nema, ali su zabilježene u tabeli o kojoj je ovdje riječ.

To je isto područje, koje obuhvaća anagraf iz 1802. Dakle radi se o administrativnoj podjeli teritorija iz prve austrijske vladavine. Taj anagraf nosi naslov »Područje Splita s otocima i distrikta Klisa«.³⁾

Prva Dominikova tabela, čijim se podacima ovdje ne koristimo, nosi naslov »Tavola della popolazione del distretto di Spalato«, a sastavljena je 30. kolovoza 1806. godine, i na njoj je potpisan Dominik Garagnin »dirigente«. Ova koja je tema članka sastavljena je iste godine 11. kolovoza. Naslov je »Tabella Statistica dimostrativa la Popolazione della Città di Spalato, il Clero, Conventi, Rendite, Offizij Pubblici e Scuole Laiche unite alle Territoriali. Tabela je podijeljena na dva dijela, zapravo na dvije grupe podataka. Donosimo ih redom kojim ih je dao autor. Ovdje Garagnin nije potpisan, ni bilo tko drugi. Kako je sastavljena u isto vrijeme, možemo je pripisati istome autoru. To su podaci koji su Garagninu i ostalim nadležnim bili potrebni za organizaciju nove vlasti i društvenih odnosa. Tabela se dijeli u dva dijela.⁴⁾

Sadržaj prvog dijela tabele

Prva grupa podataka odnosi se na stanovništvo, ali samo na ono koje je živjelo u Splitu, i to vjerojatno samo u »Gradu«, a ne i u predgrađima.

a) Stanovništvo općenito

1. broj kuća	520
2. obitelji	482
3. dječaka	425
4. ljudi	186
5. žena	1.227
6. djevojčica	562
Ukupno	2.400
	(3.000) ⁵⁾

b) Obitelj po socijalnim slojevima

plemićkih obitelji	16 ⁶⁾
građanskih obitelji	30
pučkih obitelji	366
Ukupno	412
	(482)

c) Stanovništvo po nacionalnosti i konfesiji

1. katolika (»latini«)	2.088
2. pravoslavnih (»greci«)	22
3. židova	383
4. Švicaraca	107 ⁷⁾
5. stranaca	497
Svega	3.000

d) Različite klase građana

1. posjednika	156
2. trgovaca	187 ⁸⁾
3. obrtnika	57 ⁹⁾
Ukupno	400
	(394)

Kler u Gradu i na njegovom području

a)

1. nadbiskup	1 ¹⁰⁾
2. kanonika	18 ¹¹⁾
3. župnika	21
4. kapelana duhovnika	6
5. svećenika	60
6. redovnika	40
Ukupno	146

Prihodi samostana

a) redovnica

1. Sv. Arnira	2.000 forinta ¹²⁾
2. Sv. Marije	1.460 forinta ¹³⁾
3. Sv. Klare	1.461 forinta ¹⁴⁾

b) trećoretkinja

1. Sv. Ciprijana	94 forinta ¹⁵⁾
2. Sv. Mihovila	60 forinta ¹⁶⁾
3. Sv. Martina	32 forinta

c) redovnika

1. Sv. Dominika	800 forinta
2. Sv. Franje	496 forinta ¹⁷⁾
3. Sv. Filipa Neri	1.069 forinta ¹⁸⁾
Ukupno	7.472 forinta

Samostani

1. redovnica	3 samostana
2. trećoretkinja	3 samostana
3. redovnika	5 samostana
4. imućnih (»possidenti«)	6 samostana
5. bez imovine (»non possidenti«)	2 samostana

Prihodi javnih institucija

1. sjemeništa	3.000 forinta ¹⁹⁾
2. kapital fontika (žitnice) »fondaco« davao je godišnje	100 forinta
3. bolnica Milosrđa (»L'Ospitale di Pietà«) imala je prihod od	160 forinta ²⁰⁾
4. osnovna škola	72 forinta
5. učitelj gramatike	60 forinta
6. Akademija je imala prihod koji joj je odredila mletačka vlada, a iznosio je	240 forinta ²¹⁾

Javne građevine

1. palača pravde, ruševina	1 ²²⁾
2. općinska dvorana pretvorena u kazalište	1 ²³⁾
3. zdravstveni ured, ruševan	1
4. bivši generalat, pretvoren u kasarnu ²⁴⁾	
5. Lazaret u sedam ograđenih prostora namijenjenih onima koji su vršili kontumaciju	1 ²⁵⁾
6. čisti, pregrađeni prostori u Lazaretu	1
7. vojno skladište	1
8. kaštel s kulom	1 ²⁶⁾
9. »armamento« pretvoreno u kasarnu	1
10. mletačka vojna bolnica pretvorena u kasarnu	1 ²⁷⁾
11. gradska bolnica pretvorena u vojnu bolnicu	1 ²⁸⁾
12. prihvatilište za nahočad (»Pietà dell Bastardi«), ruševno	1 ²⁹⁾
13. bazana, sada sklonište za čuvarе vojnih mazga	1 ³⁰⁾
14. kućica (»casselli«) za izaslanike u bazani	1
15. kućice (»casselli«) za vojnu stražu	4

a) Više vlasti		c) Područni glavni nadzornici (»soprintendenze territoriali«)	1
1. upravitelj (»dirigente«)	1	1. pukovnik glavni nadzornik (»colonello soprintendente«)	1
2. prisjednika (»assessori«)	2	2. kapetan	1
3. »Comm . . . comunale«	1	3. serdari i governaturi	3
4. tajnici (»segretarj«)	2	d) Razni	
5. pisar (»attuuario«)	1	1. blagajnik »cassiere reggio«	1
6. praktikanti (»praticanti«)	4	2. turski konzuli za trgovinu (»consoli ottomani de mercanti«)	2
7. Do . . . sati	3	3. lučki poglavar (»capitano del porto«)	1
b) Zdravstvo (»sanità«)		4. općinski kanceljer (»cancelliere della comunità«)	1
1. predsjednik (»pressidente«)	1	e) Redarstvo vojno (?)	
2. providuri (»provveditori«)	6	1. poručnik upravitelj (»tenente direttore«)	1
3. pisar (»cancelliere«)	1	2. podoficiri	4
4. pomoćnik (»assistente«)	1	3. službeni poglavar (»capo professore«)	1
5. poslužnici (»fanti«)	5	4. vojnika	19
6. čuvari (»guardiani«)	3		
7. nosači (»bastasi«)	3		
8. čovjek koji prati vojsku i prodaje jelo i piće (»vivandiere«)	1		
9. prior lazareta (»priore del Lazzaretto«)	1		

Sadržaj drugog dijela tabele

Crkve i laičke bratovštine u gradu i na području

Nazivi i prihodi

I. Gradske, u gradu i u predgrađima

a) crkava na cijelom području 58

b) bratovština 70³¹⁾

1. Sv. Sakramenta	forinta	1.131
2. Sv. Dujma	forinta	162
3. Sv. Anastazije	forinta	40
4. Blažene Djevice od Začeca	forinta	5
5. Sv. Josipa	forinta	100
6. Od Pomoći za Dobru Smrt	forinta	186
7. Blažene Djevice od Pojišana«	forinta	88
8. Blažene Djevice od Ružarija	forinta	204
9. Presvetog Imena Isusova	forinta	20
10. Blažene Djevice od Dobrića	forinta	182
11. Sv. Karla	forinta	96
12. Sv. Barbare	forinta	101
13. Blažene Djevice od Zvonika ili od Kampanela	forinta	185

II. Seoske u Gradu i predgrađima

1. Sv. Duha	forinta	422
2. Sv. Roka	forinta	78
3. Sv. Mihovila	forinta	103
4. Sv. Katarine	forinta	88

5. Presvetoga Križa	forinta	53
6. Sv. Petra u predgrađu Lučac	forinta	372
7. Blažene Djevice Marije od zdravlja	forinta	12
8. Svetoga Križa u Velom varošu	forinta	320
9. Blažene Djevice od Zdravlja Velom varošu	forinta	105
10. Sv. Andela Čuvara	forinta	52
11. Sv. Martina	forinta	42
12. Blažene Djevice od Soca (»Seoz«)	forinta	106
13. Sv. Nikole	forinta	165
14. Sv. Luke	forinta	70
15. Sv. Magdalene	forinta	62
16. Sv. Petra u Velom varošu	forinta	72
17. Blažene Djevice od Špinuta	forinta	119
18. Blažene Djevice od Poljuda	forinta	148
19. Sv. Ante	forinta	242
20. Sv. Fabjana i Sebastijana	forinta	171
21. Blažene Djevice od Žrnovnice	forinta	102

III. Kaštel-Sučurac³²⁾

1. Sv. Jurja	forinta	374
2. Sv. Ante	forinta	44

3. Sv. Ivana Krstitelja	forinta	31	U Kučinama sv. Luke	forinta	50
4. Od pomoći za Dobru Smrt	forinta	20	U Žrnovnici Blažene Djevice od Uznesenja	forinta	89
5. Sv. Stjepana	forinta	30			
6. Petra	forinta	—	VII. Varoš Klis		
7. Blažene Djevice od Milosrđa	forinta	34	1. Presvetoga Sakramenta	forinta	200
IV. Gomilica			2. Blažene Djevice od Uznesenja	forinta	40
1. Sv. Jerolima	forinta	200	3. Duša od Čistilišta	forinta	—
2. Sv. Benedikta	forinta	20	VIII. Zagorske		
3. Sv. Ante	forinta	10	U Prugovu sv. Ante	forinta	15
4. Presvetoga Križa	forinta	25	U Konjskom sv. Mihovila	forinta	—
5. Sv. Kuzme i Damjana	forinta	10	U Kotlenicama sv. Petra	forinta	—
V. Kaštel Kambelovac			U Dugopolju sv. Mihovila	forinta	—
1. Sv. Mihovila	forinta	283	X. Čiovo		
2. Blažene Djevice od Milosrđa	forinta	—	Blažene Djevice od Uznesenja	forinta	110
3. Blažene Djevice od Karmena	forinta	—	IX. otok Šolta		
4. Sv. Franje	forinta	—	U Gornjem Selu sv. Ivana Krstitelja	forinta	300
5. Sv. Ante	forinta	—	U Grohotama sv. Stjepana	forinta	400
VI. U Polju			U Srednjem Selu Blažene Djevice		
U Vranjicu sv. Martina	forinta	40	Marije od Očišćenja	forinta	300
U Solinu Blažena Djevica od Porođenja	forinta	8	U Donjem selu sv. Martina	forinta	200
U Stobreču Blažene Djevice od Milosrđa	forinta	40	Ukupni prihodi bratovština iznosili su	forinta	8.458 (8.646)
U Kamenu sv. Mihovila	forinta	80			
U Mravincima sv. Ivana Krstitelja	forinta	80			

Na dnu tabele zabilježena je napomena da se najveći dio prihoda sastoji od žrtvica (bogu) »oblazioni« i od milostinje »lemosina«, osim prihoda koje imaju samostani. Ova tabela kao i većina dokumenata takve vrsti obiluje vrijednim podacima. Među njima bi posebno naglasili broj trgovaca i obrtnika s obzirom na zaostalost privrede u Dalmaciji. Dalje je popis upravnih funkcionara, stanje pojedinih javnih zgrada te popis bratovština i njihovih prihoda što su uglavnom dolazili od naroda. To su dragocjene bilješke za proučavanje povijesti Dalmacije na prijelazu u vremenu između venecijanske vlasti i birokratske Austrije u dva navrata, kada nas je bio dotakao duh francuske revolucije.

BILJEŠKE :

- 1) Paul Pisani, *La Dalmatie de 1797 à 1815, Paris 1893, 149*; Grga Novak, *Povijest Splita, sv. III, Split 1978, str. 1671.*
- 2) Dominik Garagnin bio je član vrlo ugledne trgovačke obitelji koja se doselila u Dalmaciju, zapravo u Trogir iz Venecije u XVII st. Već u Veneciji su imali svoju trgovačku radnju, trgovinom su nastavili i u Dalmaciji. U novom kraju stekli su ogromne posjede koji su se sastojali od kuća i zemalja. Postali su

ugledni pa su dobili i plemićke titule Omiša, Poljica, Trogira. Dominik kao i njegov brat Luka, poznati agronom i znanstvenik, bili su sinovi Ante Marije i njegove žene Katarine, kćeri hrvatske šibenske obitelji Semonić. Oba brata bila su istaknuti frankofili. Za vrijeme francuske uprave u Dalmaciji Dominik je vršio razne političke dužnosti u Splitu, Trogiru, Hvaru i na Braču. Poslije pada Mletačke Republike bio je član Privremene vlade u Veneciji a od 1808. generalni administrator u Dubrovniku a kasnije i u Kotoru. Imenovan je vitezom Legije časti i barunom Carsta (Danica Božić-Bužančić, La famiglia Garagnin, la sua migrazione in Dalmazia, e lo sviluppo delle sue attività Congressi n. 2, I rapporti demografici popolativi, estratto, Roma 1981).

- 3) Danica Božić Bužančić, Anagraf područja Splita s otocima i distrikta Klisa iz 1802. god., Adrias Zavoda za znanstveni i umjetnički rad JAZU u Splitu, sv. 1, Split 1987, str. 87—103.
- 4) Anagrafi — tabele čuvaju se u osobnom arhivu Dominika Garagnina, u okviru arhiva obitelji Fanfogna — Garagnin u Historijskom arhivu u Splitu.
- 5) Prema Grgi Novaku (Povijest, Split, sv. III, str. 1694) Split je 1. listopada 1808. god. imao skupa sa svojim predgrađima 5.955 stanovnika, a 1811. 6.734 stanovnika. Od toga u Gradu 1992, ostalo u predgrađima. Na osnovu ovih podataka dolaze u sumnju podaci iz tabele koju donosimo.

S tabelom — anagrafom iz 1806. samo ćemo usporediti broj katolika u Gradu 1862. i broj pravoslavničkih 13.

Pojedini zbrojevi u ovoj tabeli su pogrešni, pa smo ih korigirali, a pogrešne stavili u zgradu.

Osim toga uspoređujući tabelu iz 1806, koja se odnosi samo na stanovništvo i onu koju ovdje donosimo, zaključujemo da se ne slažu podaci. O tome ćemo više govoriti kad objavimo drugu tabelu. U tabeli od 30. kolovoza kuća u Gradu zabilježeno je 379, a u ovoj od 11. kolovoza 520. Prvom tabelom nisu obuhvaćeni Židovi, pa vjerojatno ni njihove kuće.

- 6) God. 1716. bilo je u Gradu 15 plemićkih obitelji: Ivan Benedetti, Petar Buccareo, Ivan Capogrosso, Nikola Capogrosso, Palma Capogrosso, Nikola Cambij, Augustin Cindri, Alvise Geremia, Nikola Grisogono, konte Juraj Marchi, Ante Cattonari, Nikola Mazzarelli, Petar Maroli, Šime Nadali i Albert Papali. Milesi i Ivalda bili su konti. Najveći broj plemićkih titula podijeljeno je od 1718. do 1797. god. (Danica Božić-Bužančić, Privatni i društveni život Splita u osamnaestom stoljeću, Zagreb, 1982, str. 19).
- 7) Švicarce susrećemo u splitskim ispravama i inače. Pri kraju XVIII. st. nalazimo Anđelka Selebama, koji se nedavno bio doselio iz Švicarske, kao vlasnika kavane u Splitu. Njegovi nasljednici 1831. god. bili su vlasnici nekoliko kuća na obali, također u Splitu (Danica Božić-Bužančić, Prva poznata kavana na splitskoj obali, Kulturna baština br. 2, Split, 1974, str. 14—17).
- 8) God. 1802. na cijelom području Splita s otocima i distriktu Klisa zabilježeno je ukupno 28 trgovaca, što bi mogao biti sasvim realan broj. Naravno većina njih je djelovala u splitskim predgrađima — 20. God. 1716. u Gradu je poslovalo 26 trgovaca. Međutim u tabeli u kojoj je riječ zabilježeno 187 trgovaca, koji su po svemu sudeći djelovali u Gradu, njegovom novom i starom dijelu, što bi zaista, ako je točan, bio impozantan broj (Danica Božić-Bužančić, Anagraf područja Splita s otocima, itd. n. dj., str. 90—91).
- 9) U splitskim predgrađima 1802. god. zabilježeno je 317 zanatlija i prikazani su po strukama, što je vrlo važno za poznavanje zanatstva Splita i okolice. Naime dosada se smatralo da su zanati u ovo doba a i ranije bili sasvim slabo razvijeni. Spomenuti podaci to opovrgavaju. Godine 1806. bilo je ukupno 57 zanatlija u Gradu. Struke nažalost nisu poznate. Ako ove dvije sume zbrojimo, značilo bi da bi se početkom stoljeća broj zanatlija u Splitu Gradu skupa s predgrađima kretao oko 374. Izvjestitelj za 1806. god. kaže da u Splitu ne nedostaje ni trgovine ni zanata (Grga Novak, Split au début de l'administration française, Annales de L'institut francais de Zagreb, janvier-mars 1938. str. 203).
- 10) Split je bio središte nadbiskupije sve do 1828. god., kada je ona ukinuta bulom »Locum beati Petri«. Tada je Split postao središte splitske biskupije. To je trajalo do 1969. god., kada je ponovo osnovana splitska nadbiskupija.

- 11) O splitskom kaptolu i kanonicima toga vremena vidi Ivan Ostojić, *Metropolitanski kaptol u Splitu*, Zagreb 1975.
- 12) Kada je Austrija dobila Dalmaciju, uvela je i svoj novac forintu, ili fjinu koji je vrijedio 5 mletačkih lira. Forinta je kolala i u početku francuske vladavine. Kasnije su Francuzi uveli novi novac, ukinuta je dalmatinska lira i austrijski forint, ostavili su samo mletačku liru. Dalmatinski trgovci plaćali su tursku robu mletačkim cekinom (Grga Novak, *Povijest Splita*, sv. n. dj. str. 1660 i 1731). Samostan sv. Arnira ili sv. Benedikta, a nazivamo se i sv. Eufemije, utemeljen je 1060/1061. god. uz pomoć nadbiskupa Lovre. To je prvi poznati i vjerojatno najstariji ženski samostan u Splitu. Pripadao je redu benediktinki. Od početka je bio određen za žene iz obitelji splitskog plemstva. Ponekad se u taj samostan znala skloniti i neka žena uglednog roda iz vani, kao npr. u XIV st. kći bosanskog bana Vuka i udovica Vuka Hranića. Samostan je bio sagrađen uz vanjsku sjevernu stranu gradskog perimetralnog zida Dioklecijanove palače, u blizini Zlatnih vrata. Kasnije je služio za vojnu bolnicu. Raspršila ga je francuska uprava. Sačuvani su i restaurirani ostaci, a najbolje je sačuvana kapelica sv. Arnira (Ivan Ostojić, *Benediktinci u Hrvatskoj*, sv. II, Split 1964, str. 354—360; Cvito Fisković — Ljubomir Kraljević, *Doprinos povijesti vojnopomorskog saniteta u Splitu*, Split, 1972, str. 19 i dalje).
- 13) Samostan sv. Marije poznat je kao ženski samostan i posebna zadužbina već od trećeg decenija XIII st. U ovom su se samostanu smjele također zarediti samo kćeri iz plemićkih obitelji. Prve pućanke ulaze tek 1736. Samostan nazivaju još de Thaurello, de Taurelo i de Taurilo. Ukinut je 1807. god. Redovnice su se neko vrijeme bile ponovo vratile u samostan, ali su ga kasnije morale napustiti. Samostan je kasnije služio u vojne svrhe i kao skladište erarskog dućana. Djelomično je srušen radi gradnje pravoslavne crkve, koja se i danas u njemu nalazi (Ivan Ostojić, *Benediktinci u Hrvatskoj* sv. II, n. dj. str. 362. 365).
- 14) Samostan kontemplativnih redovnica sv. Klare u Splitu osnovan je 1308. god. i bez prekida djeluje i danas. Samostan je bio sagrađen na vratima Obale. Zatim je premješten u jugoistočni dio Dioklecijanove palače, u Severovu ulicu. God. 1883. sagrađen je novi, sadašnji samostan na Lučcu (S. Marija od Presvetoga Srca Anka Petričević, *Samostan sv. Klare u Splitu*, Split 1979, str. 17 i 28). Arhiv klarisa izgorio je u epidemiji kuge koja je bila vrlo jaka u Splitu 1784. god. Za vrijeme te epidemije davali su građani predmete iz kuća, za razne načine raskušivanja. Samostan klarisa predao je uz molitvenike i misale veći broj knjiga nepoznatog sadržaja. To su sigurno bila religiozna djela. To pokazuje u najmanju ruku pismenost redovnica toga samostana (Danica Božić-Bužančić, *Privatni i društveni život Splita u osamnaestom stoljeću*, d. dj. str. 148).
- 15) Crkvice sv. Ciprijana bila je u Splitu na vrhu današnje Bosanske ulice sve do 1917. god., a do 1914. uz nju je bio samostan. Tu su živjele trećoretkinje sv. Franje Asiškoga. Pučki su bile nazvane picokare sv. Ciprijana. God. 1904. došle su iz Maribora školske sestre trećeg reda sv. Franje i spojile se s redovnicama sv. Ciprijana. Pinzohere, pizzochere, picokare je naziv koji se i danas upotrebljava za pobožne trećoretkinje uz franjevačke samostane. Najstariji spomen toga naziva u Splitu potječe iz 1391. god. To su bile picocare di S. Francesco (S. Berhmana Rozarija Nazor, *Lovretske sestre*, Split 1986, str. 25 i bilj. 14). Međutim trećeretkinje sv. Martina bile su dominikanke.
- 16) God. 1612. spominje se zemljište Spalacjuni u Splitu (današnje Bačvice) kao »teren« della Pizzochare che attendono alla chiesa di sto Michelle in piazzetta piccola« (Arhiv split. Kaptola, 199 f. 60 v.; isto se navodi u istom arhivu 1621. 193 f. 20/r). Na ove podatke upozorio me prof. Perislav Petrić na čemu mu toplo zahvaljujem. Dakle ove redovnice živjele su uz crkvicu sv. Mihovila na današnjem Mihovilovom trgu. God. 1741. spominju se u Splitu, u Gradu, trećoretkinje sv. Martina, koje i danas postoje, i posebno trećoretkinja Kate Druželjić, a s njom još. 5 članica. Da li je ona pripadala redu sv. Mihovila ili sv. Ciprijana, nije zabilježeno. Vjerojatno onome sv. Ciprijana jer ih skupa bilo šest, a s njom bilo je 5 trećoretkinja sv. Ciprijana. Ove zadnje godine spomenute su i trećoretkinje sv. Mihovila, najbrojnije među ovom vrstom redova (Danica Božić-Bu-

žančić, Prilog poznavanju stanovništva Splita u XVIII str., Građa i prilozi za povijest Dalmacije, Izdanje Historijskog arhiva u Splitu, sv. 8, Split, 1974, str. 226).

- 17) Samostan franjevac konventualaca osnovan je 1218. god. O ovom samostanu i njegovoj povijesti vidi Kulturna baština br. 16, Split, 1985. Najveći dio tog broja časopisa posvećen je povijesti ovog samostana.
- 18) Splitski kanonik i makarski biskup Nikola Bijanković osnovao je u Splitu 1676. kongregaciju oratorija sv. Filipa Nerija. Vidi o tome više: Mile Vidović, Nikola Bijanković, splitski kanonik i makarski biskup, 1645—1730, Split 1981, str. 44 i Grga Novak, Povijest Splita, sv. III, n. dj. str. 1495—1496.
- 19) Splitski nadbiskup Dominik Foconi (1575—1602) osnovao je u Splitu 1581. prvo sjemenište u Dalmaciji. Nedostajali su mu ekonomska baza i dobri profesori, pa ga je 1594. godine morao zatvoriti. Sjemenište o kojem je riječ i koje se do danas održalo osnovao je splitski nadbiskup Stjepan Cosmi 1700. god. To je najstarija humanistička škola na našem dijelu Jadrana [Ivan Ostojić, Nadbiskupsko sjemenište u Splitu (1700—1970), Split, 1971].
- 20) To je u stvari nahodište, nazvano i »La Pietà delli Bastardi. Osnovao ga je splitski nadbiskup Cosmi na početku XVIII st. Stanje je u njemu bilo očajno. Naš izvjestitelj iz 1806. god. piše da su u zadnjih 10 godina u to nahodište ušla 603 djeteta. Svi su pomrli osim četvero njih, koji su ušli zadnji. Tako su bili teški uslovi i tolika je bijeda u njemu bila. I drugi nepoznati izvjestitelj, također iz 1806. god., piše o vrlo teškom stanju u kojem su se nahoćad nalazila. Dandolo je ovu instituciju dao preseliti u nove prostorije da bi spasio djecu, i to u zgradu u kojoj su prije stanovale trećoretkinje sv. Martina (Grga Novak, Split au debut de l'administration française, n. dj. str. 207—208; Cvito Fisković, Zdravstvene prilike u Splitu krajem XVIII i prvih godina XIX st., Iz hrvatske medicinske prošlosti, Zagreb, 1954, str. 244—245).
- 21) Agrarna akademija ili Ekonomsko društvo za poljoprivredu, ribolov, zanatstvo i trgovinu. U Splitu je osnovano 1767. Osnovao ga je, uz druge intelektualce, Ivan Moller i u njega uložio vlastiti imetak. Država je društvo pomagala subvencijom. Članovi društva, sve istaknuti intelektualci, nastojali su naći način da se osuvremeni poljoprivreda, stočarstvo, ribarstvo, konzerviranje ribe, da se uvedu novi zanati. To bi uz trgovinu bila ekonomska moć Dalmacije. Pokušavali su rješavati i problem nepismenosti. Slične akademije djelovale su još jedna u Kaštel-Gomilici kod Trogira, a druga u Zadru. Slična akademija bila je i u Ljubljani. Sada se o tim društvima, njihovom djelovanju i ličnostima koje su ih vodile piše temeljita studija (Danica Božić-Bužančić, Privatni i društveni život Splita u osamnaestom stoljeću, Zagreb 1982, str. 126—131).
- 22) Bila je na današnjem Narodnom trgu. To je bio sklop od tri zgrade komunalne i kneževe palače. Sagrađene su u prvoj polovici XV st. Dvije od tih srušene su 1821. god. (Cvito Fisković, Izgled Narodnog trga u prošlosti, Peristil, Zagreb, I/1954, str. 71—102; Arsen Duplančić, Popisi državnih zgrada u Splitu iz 1789. i 1804. godine, u tisku u Godišnjaku zaštite spomenika kulture Hrvatske, br. 13, Zagreb. Rukopis, str. 19. Kolegi Duplančiću toplo zahvaljujem na posuđenom rukopisu).
- 23) Dvorana je ustvari bila adaptirana općinska vijećnica i imala je lože. Kazalište se, koliko je za sada poznato, u Splitu prvi put spominje u epu Jerolima Kavanjina, Poviest vandjelska (Jerolim Kavanjin, Poviest vandjelska, izd. JAZU, Zagreb 1913, str. 169.). Ako bismo termin teatar spomenut u ovom epu shvatili kao definiciju za kazališnu dvoranu, onda bi ona postojala kao već poznata, ne nova prostorija krajem XVII ili početkom XVIII st. To je doba kada se otvaraju kazališta i u drugim dalmatinskim gradovima.
- 24) Generalat je već 1804. služio za kasarnu. U više navrata bio je rušen i pregrađivan god. 1943. bombardiran je skupa s Lazaretom. Ostaci su uklonjeni 1945—46 (Arsen Duplančić, n. rukopis, str. 3).
- 25) Prvi dio Lazareta dovršen je 1592. god. Već tada je postao baza ekonomske moći Splita. Kasnije je proširivan. O splitskom se Lazaretu vrlo mnogo pisalo. Dio te bogate literature donio je Arsen Duplančić u svom spomenutom rukopisu u bilješki 48. To je najnoviji popis te literature, pa stoga citiramo samo njega.

- 26) Radi se o mletačkom kaštelu građenom između 1424. i oko 1435, odnosno 1441. Sastojao se od kvartira za vojnike, stana za starješinu, stana kamerlenga, kapele i glavne kule. Radi uređenja obale kaštel je srušen 1807. god. Kula je sačuvana i danas (Arsen Duplančić, n. rukopis, str. 11 i 12).
- 27) Vojna bolnica u Splitu organizirana je za kandijskog rata (1646—1670) god. 1657. Bila je u blizini crkve sv. Duha, dakle u novom dijelu Grada. U XVIII st. izgrađena je nova vojna bolnica uz istočni zid Dioklecijanove palače (Ljubomir Kraljević — Duško Kečkemet, *Stoljeća zdravstva Splita s naročitim osvrtom na razdoblje NOR-a*, Split 1987, str. 50), koja se spominje u tabeli. To je ustvari bio vojni kvartir sv. Dominika u kojem je dio služio u bolničke svrhe. Sredinom 18. st. u prizemlju je zgrada imala 10 soba, isto toliko na katu. Jedna soba u prizemlju i pet na katu služile su u to doba za vojnu bolnicu. Ostale su bile zapuštene i skoro neupotrebjive, u ruševnom stanju. Potkrovlje je bilo također ruševno, ali je ipak služilo za skladište (Gligor Stanojević, *Građa za proučavanje historije gradskih utvrđenja i tvrđava u Dalmaciji i tvrđava u Dalmaciji i Boki Kotorskoj iz sredine XVIII veka, Mešovita građa (Miscellanea)*, knj. 4, Beograd 1976, str. 43). O ruševnom stanju bolnice u nešto kasnijem razdoblju govori i suvremenik jake epidemije kuge koja je harala u srednjoj Dalmaciji 1783/84. Prema njegovim uspomenama i bez obzira na stanje u kojem se vojna bolnica tada nalazila bolesnici su izgleda, ipak u njoj ležali. Franjo Gironzi, koji je izradio precizni tlocrt Splita u doba upravo te kuge, samo je ucrtao konture ove bolnice, ali je u legendi ne donosi. Možda jedino zbog toga što je ona bila stalna bolnica, a on obilježava sve objekte improvizirane u toj epidemiji u svrhu liječenja zaraze? (Danica Božić-Bužančić, *Tlocrt Splita izrađen 1784. god.*, Kulturna baština br. 5—6, Split 1976, str. 52—55). U drugom tlocrtu Splita, što ga je napravio Petar Gironzi, vojna bolnica je također ucrtana, ali u legendi također nema spomena (ovaj plan ćemo uskoro objaviti). Spomenuti očevidac kapucin Fedele Busotti kaže dalje da su mnogi intervenirali da se bolnica popravi, ali je tek on svojom molbom uspio. Bila je temeljito obnovljena. Zapravo ostavljeni su samo vanjski zidovi, koji su također na pojedinim mjestima pojačani. Sve ostalo sagrađeno je ponovo [Michele Giadrossi, *Padre Fedele da Zara, of. m. cap. (1728—1801) e le sue memorie, 2. La peste di Spalato nel 1783—1784, Atti e memorie della Società dalmata*, vol. XIII, Venezia 1985, str. 70—71].
- Postavlja se pitanje da li je ona zaista bila sagrađena u 18. st., ako je krajem istog stoljeća bila u ruševnom stanju?
- God. 1804. služila je ova zgrada kao kasarna za artiljeriju, a 1818. bio je u njoj opskrbeni ured s pekarnom u prizemlju. Kasnije do kraja nalazila se i dalje u njoj vojna pekarna, a na katu stanovi, vjerojatno podoficira. Srušena je 1943. god. (Arsen Duplančić, n. rkp. str. 6—7; Cvito Fisković — Ljubomir Kraljević, *Doprinos povijesti vojnopomorskog saniteta u Splitu*, Split 1972; Cvito Fisković, *Zdravstvene prilike u Splitu krajem XVIII i prvih godina XIX st. Iz hrvatske medicinske prošlosti*, Zagreb 1954, str. 242).
- 28) To je prva bolnica u Splitu izgrađena u tu svrhu. Financirao je splitski građanin Ante Ergovac. On je oporukom 1783. god. ostavio: »Siromašnima ovoga grada ostavljam tisuću zlatnih cekina u gotovu, da se ulože u izgradnju jedne bolnice«. Njegova braća ostvarila su njegov plan. Ova je bolnica počela službeno djelovati 1794. god. God. 1806. uzeta je za vojarnu, a zatim za vojnu bolnicu. God. 1817. pretvorena je ponovo u civilnu bolnicu, dok se vojna bolnica preselila u bivši samostan sv. Arnica (Duško Kečkemet, *Stara splitska bolnica 1794—1964*, str. 11—20; Duško Kečkemet, *Zdravstvo i bolnice do drugog svjetskog rata*, 190 godina splitske bolnice, Split 1984, str. 16 i dalje).
- 29) Radi se o istoj ustanovi o kojoj smo govorili u bilješci 20.
- 30) Bazana se nalazila istočno od bastiona Priuli, a služila je kao karantena (Arsen Duplančić, n. rkp. str. 12—13).
- 31) Bratovštine su crkveno-građanska udruženja koja su stoljećima igrale važnu ulogu u životu svih slojeva, posebno u svakidašnjem životu građana i pučana. Mogu se podijeliti u dvije osnovne grupe: vjerske, koje su uz vjerski život svoje članove obavezale na karitativni i socijalni rad. One su još i organizirale društveni život u bratovštini i široj zajednici. Druga grupa imala je sve karakteri-

stike prve, ali joj je glavna svrha bila stručna povezanost članova i zaštita vlastitog zanata. U Splitu je poznato cca 70 bratovština koje su djelovale od XII st. do danas.

(Perislav Petrić, Bratovštine — najstariji oblik apostolata laika, Naša sinoda, Prilog Vjesniku nadbiskupije br. 1, Split, 1984, str. 7—14). Tu je autor donio popis bratovština i literaturu. Međutim zabilježio je i nove bratovštine do sada nema nepoznate, koje će naknadno objaviti; Danica Božić-Bužančić, Privatni i društveni život Split u osamnaestom stoljeću, Zagreb, 1982, str. 131—136).

- 32) O bratovštinama izvan Splita, a na tadašnjem njegovom području, koliko mi je poznato sasvim malo je pisano. Pojedini škrti podaci zabilježeni su u monografijama o pojedinim naseljima, tako: Duško Kečkemet — Ivo Javorčić, Vranjic kroz vjekove, Split, 1984, str. 87; Duško Kečkemet, Kaštel-Sućurac, Split, 1978, str. 141—146 i 200—203; Vjeko Omašić, Povijest Kaštela, Split, 1986, str. 273 i 365—366.